

FARKAS ÁDÁM

A KATONAI BŰNCSELEKMÉNYEK DUALIZMUS KORI TÖRVÉNYI SZABÁLYOZÁSNAK ÁTTEKINTÉSE

*Quis custodiet qui ipsos custodes?*¹ – teszi fel a kérdést Iuvenalis már az antikvitás világában, s feltehetően nem előzmények és ok nélkül. Ez alapján joggal vonhatjuk le azt a következtetést, hogy államnak és társadalomnak már az ókor óta fontos kérdése, hogy az állam erejét megtestesítők, vagyis a legitim fizikai erőszak monopóliumát érvényesítő bűnözőse ellen ki, s ebből következően milyen szabályok, milyen törvények alapján és milyen esetekben lép fel. Nem másról van itt szó, mint a katonai büntetőjog történelmi gyökereiről, melyet évezredek, lassú, majd a modern korban felgyorsuló jogfejlődés követett. E felgyorsult jogfejlődés fő oka a modern állam szervezeti felépítése, differenciálódása volt, mely folyamatban a fegyveres erőnek, vagyis előbb az állandó hadseregnek, majd az abból specializáció útján kiváló rendvédelmi szervezetnek fontos, sőt alapvető jelentősége volt. A professzionalitás felé haladó, differenciált fegyveres testületek megkövetelték a rájuk vonatkozó speciális szabályozás fejlesztését, kiteljesítését is, aminek következtében már a XVII. század végén, XVIII. század elején megjelentek a különböző katonai regulák². A fejlődés ezután a XIX. századdal a katonai büntetőjogi kodifikációval teljesedett ki.

Hazánk vonatkozásában a korai nemzeti források által nyújtott alaptól teljesen függetlenül teljesedett ki a fejlődési folyamat, vagyis a kodifikált katonai büntetőjog meghonosodása. Azt 1855. január 15-ével egy császári nyílt parancs útján a Ferenc József császár által hatályba léptetett és egészen az 1930:II. tc. megalkotásáig hatályban maradt Osztrák Katonai Büntető Törvénykönyv (továbbiakban: Oktbtk.³) valósította meg. A Kiegyezés után ez az alkotmányosan aggályos és nemzetünk jogalkotási szabadságát beárnyékoló oktrojált kódex már a korai időkben - előbb a véderő vita részeként, majd a századfordulótól kezdve önálló kérdésként is - kritikák keresztüztébe került úgy a szakmai, tudományos diskurzusban, mint a politikai disputában. Az Oktbtk-t ért támadások azonban nem váltottak ki önálló anyagi jogi jogalkotást, így a dualizmus korának jogi értelemben vett katonái⁴ által elkövetett bűncselekményekre nézve ez a kódex volt irányadó.

1. AZ 1855. ÉVI KÓDEX ÁLTALÁNOS ISMERTETÉSE

A XX. század elején katonai anyagi büntetőjogunkat a „Magyarország korabeli hivatalos lapjában, a Magyarországot illető Országos Kormánylap VI. évfolyam I. kötetében”⁵ közzétett 1855. január 15-én kelt császári nyíltparancs határozta meg, „mellyel a büntettek és vétségek tárgyában egy új katonai büntető törvénykönyv hirdettetett ki, s 1855. évi július 1-ső napjától fogva életbe léptetett.”⁶ Ezen kódex életbeléptetésének alapja az 1852. május 27-i nyíltparancssal hatályba léptetett, kiegészített és megújított (1803. évből származó) osztrák büntetőtörvénykönyv (továbbiakban: Obtk.) volt. Az Obtk. átfogó alapot adott az Oktbtk-nak, hiszen szabályaik tartalmukat tekintve csak ott és annyiban térnek el, amennyiben ezt a különleges ka-

¹ „Ki őrzi az őrzőket?” – Decimus Iunius Iuvenalis római költő, szatíra írónak tulajdonított gondolat.

² Ilyen volt Bethlen Gábor erdélyi fejedelem hadi edictuma (Lásd: HAUSNER GÁBOR: Bethlen Gábor erdélyi fejedelem hadi edictuma, *Hadtörténelmi Közlemények* 2001. 2-3. szám) az I. Lipót császár-király nevéhez köthető 1699. évi *Regulamentum Militare* (Lásd: RÁKÓCZY ROZÁLIA: *Regulamentum Militare*, 1699, *Hadtörténelmi Közlemények* 1997. 2. szám), vagy a Kajali Pál főhadbíró szerkesztésében II. Rákóczi Ferenc fejedelem idején megalkotott *Edictum Militare*, majd *Regulamentum Universale* követett. (A katonai büntetőjog szervezeti, eljárási és anyagi jogi vonatkozásaiban ezeket követően 1848-1849-ben is tettek intézkedéseket, melyek azonban a Szabadságharc leverése miatt nem teljesedhettek ki. Lásd: ÓRY GÁBOR: A magyar katonai igazságszolgáltatás szervezete és működése 1848-49-ben, *Hadtörténelmi Közlemények*, 1998. 1. szám).

³ *Katonai Büntető Törvény a Büntettekről és Vétségekről 1855.*, Megjelent magyarul: A katonai büntetőtörvénykönyv fordítása, Légrády Testvére, Budapest, 1878.

⁴ Ide tartoztak a közös hadsereg, a honvédség, az osztrák Landwehr, a csendőrség, a testőrség, a rendőrség felesketett, vagy ekként minősülő, tényleges állományú tagjai, valamint a háború idejére szóló 1912:63. törvénycikk értelmében miniszteri rendelkezés alapján azok a hadicikkekre fel nem esketett tényleges állományú tagjai, akik meghatározott szolgálatot látnak el.

⁵ KARDOS SÁNDOR: A magyar katonai büntetőjog múltja és jelene, PhD értekezés, Debrecen, 2003. <http://www.debreceniitlotabla.hu/doc/bunteto/Kardos/MagyarKatonaiBuntetojog.pdf> 2010.02.14. 91. o.

⁶ A katonai büntetőtörvénykönyv fordítása (továbbiakban Oktbtk.), Légrády Testvérek, Budapest, 1878, 11. o.

tonai szabályozás, vagy ahogy Csatskó Imre mondja a „különös büntetőjog” igényei indokolják.⁷, melyet követően a császár így rendelkezett: „Mi Első Ferencz József [...] miniszterei, hadsereg – főparancsnokságunk és birodalmi tanácsunk meghallgatása után, a mellékelt katonai büntető törvénykönyvet szentesítjük”⁸.

A kódex első cikkének rendelkezése egy általános hatályon kívül helyező klauzula volt, mely minden a tárgyra vonatkozó korábbi szabályt – felsorolás nélkül – hatályon kívül helyezett. Ezt követően a második cikk úgy rendelkezik, hogy a kódex „tárgyát a következő bűncselekmények és mulasztások képezik:

- azok a katonai büntettek és katonai vétségek, amelyek a katonai állásból folyó, vagy a szolgálati kötelesség ellen követtetnek el;
- az állam hadi ereje ellen irányuló büntettek;
- más (közönséges) büntettek és vétségek.”⁹

A törvénykönyv szerkezeti felépítése szerint:

- a kihirdetési nyílt parancs cikkeiből, mintegy általános rendelkezésekből;
- az „általános határozatok a büntettekről és vétségekről és azoknak megbüntetéséről” címet viselő 141. §-ig tartó első részből;
- „a katonai büntettekről és katonai vétségekről s azoknak megbüntetéséről általában” címet viselő, 303. §-ig tartó második részből;
- „az állam hadereje elleni büntettekről és azok megbüntetéséről” címet viselő, 331. §-ig tartó harmadik részből;
- a „más büntettekről és azoknak megbüntetéséről” címet viselő 525.§-ig tartó negyedik részből;
- valamint a „közönséges vétségekről és azoknak büntetéseiről” címet viselő, 799.§-ig tartó ötödik részből áll, melyeken belül meghatározásra kerülnek az egyes tényállások.

Ezen szerkezet alapján mondhatjuk, hogy a klasszikus értelemben vett katonai bűncselekmények kizárólag a második részben kerültek szabályozásra. Ezt Kardos – mintegy megelőlegezve az 1930:II. tc. reformjellegű első szakaszát – úgy fogalmazza meg, hogy „a katonai büntető törvénykönyv jelentős részben megegyezik az osztrák Bergmayer által 1852-ben közzétett ausztriai polgári büntető törvénykönyvvel, attól lényegében csak annyiban és ott tér el, amennyiben azt a katonai viszonyok indokolják.”¹⁰

A kódexben szabályozott katonai bűncselekmények tételes áttekintése előtt fontos leszögezni, hogy „a törvényben foglalt határozatoknak csak azok az egyének vetvék alá, akik a katonai szolgálati eskü letétele által a katonai állásból folyó különös kötelességek teljesítését ünnepélyesen fogadták.”¹¹ E megközelítésben tehát az esküt letett katonák és csendőrök a kódex hatálya alá kerültek, azonban a kódex századforduló utáni hivatalos kiadása már megfogalmaz speciális kiegészítő megjegyzéseket, melyek alapján kimondható, hogy a hadsereg és csendőrség tényleges állományú tagjai¹² tartoztak a katonai büntetőjogi fogalma alá a kódex életbeléptetésének idején, függetlenül az eskütételtől.

A Kiegészítést követő időszakra nézve kulcsfontosságú Cziáky 1924-es azon áttekintése, miszerint: „Ezen büntetőtörvénykönyv a császári hadseregben, majd a kiegyezés utáni császári és királyi hadseregben, a magyar királyi honvédség megszervezésének percétől fogva a magyar királyi honvédségben és csendőrségben is uralkodó anyagi jogszabályt képezett. Sőt a jelenlegi magyar nemzeti hadseregünkben ma is teljes egészében – lényegileg változatlanul – érvényben van.”¹³ Hasonlóan fontos Hautzinger azon állítása, miszerint „az 1855. évi katonai büntetőtörvénykönyv kiegyezést követő hatályában tartását magyar törvények biztosították, egyenként kifejezve, hogy a katonai törvényeket kell alkalmazni a tetteg szolgálatban lévőkre (közös hadsereg, haditengerészet, honvédség teljes állományára), a népfölkelőkre, valamint a magyar királyi

⁷ A tartalom vonatkozásában szinte azonosságról is beszélhetünk némi túlzással. Ezt igazolja az 1855. évi Oktbtk. és a Csatskó Imre által 1853-ban közreadott Obtk. magyarázat egyes szakaszainak összevetése, melyekből még a fordításbeli különbségek ellenére is kiütözik a tartalmi azonosság. (Lásd: CSATSKÓ IMRE: Az 1852-ki május 27-ki Ausztriai Birodalmi Büntető Törvény magyarázata, Giebel Armin Bizománya, Pest, 1853.)

⁸ Oktbtk. 11. o.

⁹ Oktbtk. 12. o.

¹⁰ KARDOS i.m. 2003. 92. o.

¹¹ Oktbtk. 12-13. o.

¹² Mint a kor katonai jellegű szerveinek tagjai.

¹³ CZIÁKY FERENC: A magyar katonai büntető és fegyelmi jog ezeréves története, Dunántúl Könyvkiadó és Nyomda, Pécs, 1924., 160. o.

csendőrség állományára.”¹⁴ E Kiegészítést követő megerősítések és az 1930-ig tartó hatályosság „iróniája”, hogy Bonts Gyula 1891-es munkája szerint „egy újabb s rendszeres, a jelenkor követelményeinek megfelelő katonai büntető törvény meghozatala továbbra elodázhatatlaná vált”.¹⁵

A kódex ötödik cikkében rögzíti a *nullum crimen sine lege* elvét. Ezt követően lejegyzí, hogy: „Jelen büntető törvény az általa büntetnek vagy vétségnek nyilvánított bűncselekményekre nézve akkor is irányadóul szolgál, ha azok nyomtatványok által követetnek el.” A megidézett cikk bekezdései szerint tehát a kódex már az alapvető rendelkezési körében speciális jelleggel terjeszti ki a benne később meghatározott bűncselekményeket azokra az esetekre, melyekben azokat nyomtatványok útján követik el, s egyúttal a nyomtatvány¹⁶ fogalmát is a lehető legszélesebb körben határozza meg.

Hasonlóan fontos általános rendelkezése a kódexnek, hogy a hatálybalépés előtt is folyamatban lévő ügyek elbírálására csak annyiban irányadó, amennyiben nem eredményezne szigorúbb elbánást, mint a korábbi törvények.

Ezen áttekintések után célszerű az 1855. évi kódex által szabályozott katonai bűncselekményekre térni, s képet adni egy olyan szabályozási rendszerről, melynek „megalkotására V. Ferdinánd 1837-ben adott utasítást”¹⁷, de melyet már a XIX. századi osztrák neoabszolutizmus szellemében szentesített az új császár, s mely egészen az 1930-ig hatályban volt Magyarországon.

2.A KATONAI BŰNCSELEKMÉNYEK SZABÁLYOZÁSA AZ 1855. ÉVI KÓDEXBEN

Az osztrák kódex szabályozási rendszerének lényege, hogy az egyes csoportosítható cselekménytípusokat gyűjti az egyes címek alá, melyekhez rendszerint több szakasz tartozik, s a konkrét történeti tényállásokra szubszumálható jogilag releváns magatartásokat e szakaszokban határozza meg. Címek szerint tehát az osztrák büntetőtörvénykönyv a következő katonai bűncselekménycsoportokat határozta meg:

1. A katonai szolgálati és a katona állás iránt tartozó kötelességek megsértéséről általában (142-144.§);
2. Függelomsértés (145-158.§);
3. Zendülés és lázadás (159-171.§);
4. „A katonai öröknek való ellenszegülésről és az ezek iránt való tiszteletellenes magaviseletről”¹⁸ (172-182.§);
5. Szökés és önkényes eltávozás (183-215.§);
6. „Szökésre való szövetkezés alakításáról”¹⁹ (216-229.§);
7. Őrszolgálati kötelesség megszegése (230-242.§);
8. Gyávaság (240-260.§);
9. Fegyelem és rendháborítás (261-270.§);
10. Szolgálati szabályok mellőzéséről általában (271-292.§);
11. Öncsonkítás (293-298.§);
12. „A mások, különösen a kartársak részéről a becsülésre való igény vesztéséről”²⁰ (299-303.§).

A *katonai szolgálati és a katona állás iránt tartozó kötelességek megsértéséről általában* cím alatt lévő cselekményekkel büntett és vétség egyaránt elkövethető „a következmények káros voltának fokához képest”²¹ az esküt letett tényleges katonai egyének által. Ezen cím lényegében egyfajta értelmező rendelkezése a kódex további részében meghatározott bűncselekményeknek, hiszen fő célja, hogy nevesítse az úgynevezett „különös katonai szolgálati- és álláskötelességek”²² elemeit, melyek „az engedelmisség, a hűség, az

¹⁴ HAUTZINGER ZOLTÁN: A magyar katonai büntető igazságszolgáltatás története, Jogtudományi Közlöny, 2007/6. sz. 272. o.

¹⁵ BONTS GYULA: A katonai büntető törvénykönyv és eljárás revisiójának kérdéshez, Magyar Jogászegyleti Értekezések VII. kötet 9. füzet, Budapest, 1891. 299. o.

¹⁶ A kódex rendszerében „ez alatt nemcsak a sajtó termékei értendők, hanem kő-, fém-, vagy fa-nyomattal, érmével, mintázással, vagy bármilyen erőművi avagy vegyszeres eszközzel többszörösített szellemi és képzőművészeti termékek (irodalmi és művészeti művek) is.” – Oktbtk. 15. o.

¹⁷ FARKAS GYÖNGYI: A Hadtörténeti Levéltár katonai igazságügyi szerveinek iratainak repertórium 1802-1991., Paktum Nyomdaipari Társaság, Budapest 2003., 8. o.

¹⁸ Oktbtk. 172-182. § (98. o.).

¹⁹ Oktbtk. 216-229. § (124. o.).

²⁰ Oktbtk. 299-303. § (170. o.).

²¹ Oktbtk. 142. §.

²² Oktbtk. 143. § (1).

éberség, a bátorság, a fegyelemnek és rendnek, valamint a szolgálati szabályoknak megtartása általában, nemkülönben a katonai becsület megóvása.”²³

Az ilyen formán elének tárulkozó értelmező, vagy bevezető rendelkezés 142-143. §-aiban meghatározott magyarázó elemeket a fent leírt kötelességek megsértésének nevesítése következik, mely lényegében a fenti katonai bűncselekménycsoportokat tételezi, mint a szolgálati és álláskötelességek megszegésének módozatait. Ezek tartalmát és jelentését a következőkben példálózóan ismertetem.

Függelemsértés az Oktbtk. rendszerében, ha valaki „aki oly időpontban, amidőn valódi szolgálatban áll, vagy azon kívül is, az előljáró szolgálatára vonatkozó parancsának kötelességszerűleg nem engedelmeskedik, vagy ki az előljáró iránt csak a tartozó tiszteletet is bármikor vagy bárhol szándékosan mellőzi”.²⁴ Ebből láthatjuk, hogy függelemsértést a katona nem csak a szó szoros értelmében vett szolgálat ideje alatt követhet el, hanem katonai szolgálati viszonyának fennállása alatt bármikor, tehát még szabadságolása ideje alatt is „civil” viszonyai közepette is.

A függelemsértés 146.§-ban meghatározott módozatai: (a.) az előljárónak való erőszakos ellenszegülés, vagy ellene intézett erőszakos támadás, (b.) a tiszteletellenes, vagy „heveskedő” magatartás, illetve (c.) a felsőbb – azaz rangban feljebb álló – valamely parancsának, utasításának nem teljesítése.

A függelemsértés kategóriájába számos magatartást sorolt a kódex, melyek között megtaláljuk a mai szemmel nézve is valóban súlyos és büntetendő cselekményeket éppúgy, mint a mai elvárások szerint e körbe nem tartozó, de a kor szellemiségének ismeretében is csak részben szükségszerű magatartásokat. A függelemsértés legsúlyosabb esete a harcos állomány²⁵ tagja által fegyverrel, vagy közvetlen fizikai erőszakkal elkövetett előljáró elleni erőszak volt, illetve a feljebbvaló ellen gyilkos szándékkal intézett támadás, az eredménytől függetlenül.²⁶

A *parancsmegtagadás* esetei a függelemsértésen belül kerültek szabályozásra, melyek tekintetében a büntetési tételek több fokozatban kerültek meghatározásra, így mondhatni alapesetben a büntetés háromtól öt évig terjedő, míg minősített esetben – például háború idején – öttől tíz évig terjedő szabadságvesztés, illetve a szolgálatra nagy hátrányt jelentő eredmény beállta esetén halál²⁷ volt. Ezt a magatartást mintegy enyhítendő fogalmazza meg a kódex, hogy abban az esetben, ha súlyosító körülmények nem álltak fenn és tetemes szolgálati hátrány a cselekményből nem származott, akkor a büntetés egytől három évig terjedő, illetve ha semmilyen hátrány nem származott hat hónaptól egy évig terjedő börtön volt. A harcos állomány vonatkozásában ismerte a kódex a gondatlan elkövetést is, valamint külön rendelte büntetni a parancsmegtagadás azon esetét, mikor a parancs a katona kitanult mesterségének gyakorlására irányul oly módon, hogy annak alkalmazása csak áttételesen, közvetve szolgálja a haderő érdekeit. E magatartás büntetési tételei a megtagadás jellegének függvényében, a fenti büntetési tételek kombinációi szerint alakultak.

Az Oktbtk. függelemsértésként rendelte büntetni továbbá:

- a csend- vagy rendháborításon kapott alárendeltet rendre utasító előljáró parancsának nem teljesítését, vagy heveskedő – méltatlan – módon történő vonakodását;
- az előljáró szolgálaton kívüli tettleges bántalmazását;
- az előljáró korábbi sérelem miatt való párbajra, vagy megverekedésre hívását;
- valamint vétségi alakzatban minden más a kódex által nem szabályozott függelemsértő magatartást.

Az osztrák katonai büntetőtörvénykönyv a vétségi klauzulával mintegy nyitva hagyott szabályát követően, a függelemsértés szabályainak sorát zárandó tünteti fel a büntethetőséget kizáró eseteket. Nem büntethető ezek szerint parancsmegtagadásért a katona, ha

- a parancs a szolgálattal vagy a fejedelem iránti hűséggel ellentétes;
- a parancs tárgyát oly cselekmény, vagy mulasztás képzi, mely nyilvánvalóan bűncselekménye;

²³ Oktbtk. 143. § (2).

²⁴ Oktbtk. 145. §.

²⁵ E körbe tartoznak mindazok a tényleges fegyveres szolgálatra rendelt katonák, akik a hadicikkre tették le esküjüket (combattáns).

²⁶ Ezek büntetése az eredménytől függetlenül golyó általi halál volt, illetve a körülmények indokoltsága esetén rögtönítélő eljárás keretében való elbírálás.

²⁷ A kódex előszeretettel használta az agyonlövést, mint a katonai rendre jellemző speciális halálnemet, amit csak a méltatlan, vagy alantas magatartással megvalósított cselekmények zárhattak ki, melyeket kötél általi halállal rendelték büntetni.

- a parancs olyan feljebbvalótól származik, aki a szolgálati szabályok által a meghatározott parancs kiadására nem jogosult;
- az alárendelt saját közvetlen parancsnokától más utasítást kapott, vagy a parancsadást követően oly körülmények álltak be, melyekkel előre számolni nem lehetett, s melyek ellenében a parancs teljesítése a szolgálat ellen ható hátrányokat keletkeztetne.

Zendülés az Oktbtk. rendszerében, ha (a.) a kódex által meghatározott katonai egyének másokkal együtt a katonai szolgálati rendnek, feljebbvalójuknak, vagy azok parancsainak ellenszegülnek, vagy az ellenszegülést előkészítendő összebeszélnek, (b.) illetve egyénileg lázít, vagy mások közreműködésére célzó cselekményekre „vetemednek”, melyekből a fenti ellenszegülés támadhatna. Jól érezhető tehát, hogy a csoportosan elkövetett függelemsértés már zendülésnek minősül, illetve büntetendő ennek előkészítése, és minden olyan cselekmény, vagy nyilatkozat, melyekből legalább feltételelesen következhet a zendülés beállta. Ez a szabályozás pedig meglehetősen szigorúnak tekinthető, különösen, ha figyelembe vesszük a nyílt parancs nyomtatványokra vonatkozó szabályait.

A kódex megfogalmazza a zendülés speciális eseteit a „különösen” példálózó szó alkalmazásával, mely a nullum crimen sine lege elleni „támadásként” értelmezhető, hiszen a legtágabb analógia révén nyitva hagyja a lehetőséget törvényileg meg nem nevezett minősített esetek eljárásban történő megalkotására. Az Oktbtk. rendszerében tehát zendülés:

- ha valaki tényleges katonai személyekkel való összejövétel alkalmával a szolgálatra, előjárókra, azok parancsaira, vagy a legfőbb hadúrra nézve olyan megjegyzéseket tesz, melyek a szolgálattal ellentétes hangulatot idézhetnek elő;
- ha valaki egy előjárót szóban, írásban, rajzon (stb.) oly módon karikíroz, vagy „támad”, hogy ezzel több alárendeltje előtt aláássa annak tekintélyét;
- ha a harcckészültségben lévő, vagy sorban felállt katonák között valaki az élelmezésre, fátadtságokra, egyéb szolgálati nehézségekre nézve olyan módon panaszkodik, hogy ezzel megkísérelje azok erőszakos orvoslására mozgósítani a jelenlévőket;
- ha a katona uszító magatartása valamely parancs felfüggesztésére, visszavonására irányul;
- ha egy, vagy több katona a mozgósítással kapcsolatos parancsokat megtagadja, vagy erre uszít;
- ha egy, vagy több katona elfogása, vagy büntetésének kihirdetése, illetve végrehajtása ellen hív fel, illetve ilyen körülmények között harmadik személy oltalmára lép fel.

A zendülés kiváltására törekvés egyes eseteinek büntetési tételeit befolyásolja az eredmény, különböző minősítő körülmények (így például háború), a bujtogatás ténye és annak kapcsolata az ellenállási szándékkal és annak mértékével. A büntetés a legsúlyosabb esetben rögtönítélő bíróság által kiszabott golyóáltali halál, illetve a különböző esetekben hat hónaptól tíz évig terjedő börtön. Súlyosabbak a büntetések a heveskedő magatartással, vagy tetteleg megvalósított (közvetlen) zendülés esetén.

A zendülésről, annak előkészítéséről, vagy arra való felhívásról tudomást szerző előjárókat büntetni rendeli a törvény, amennyiben a tudomásukra jutott körülményekkel szemben azonnal fel nem lépnek és arról saját feljebbvalóiknak azonnal be nem számolnak.

Lázadás (mint elkülönülten szabályozott *sui generis* zendülés) az osztrák büntetőkódex rendszerében, ha a felfegyverzett legénység valamely csoportja összebeszélés folytán, vagy bármely indokból történt gyülekezése során olyan körülményeket idézett elő, melyek fennállását csak letörésükre hivatott fegyveres erőszakkal lehet megszüntetni. A lázadás büntetése generálisan golyó általi halál, míg a résztvevők túlzott létszáma esetén megtizedelés²⁸ és csak rendkívül speciális esetekben, például gyilkosságnál való társ-tetteségnél, illetve a lázadás ellenőrző kirendelése előtti feladása esetén börtön.

A katonai örnek való ellenszegülés, illetve az ezek iránti tiszteletlenség az Oktbtk-ban a függelem iránti engedelmisségre való visszaútalással került szabályozásra, s ekként lényegében az előjáró iránti engedelmisséget és tisztelet-kényszert a katonai örre is kiterjesztő *sui generis* bűncselekményeket jelöl. Az ör fogalmát a lehető legtágabban határozza meg a kódex²⁹ és az ör ellen elkövethető cselekményeket is hasonlóan széles skálán fogalmazza meg, mintegy parttalanná téve az örök feladatának és tekintélyének büntetőjogi oltalmát. Ezen oltalmat olyannyira megerősíti a kódex, hogy expressis verbis felhatalmazza az öröket lő-

²⁸ Ezen büntetés alatt a kor azt értette, hogy amennyiben az elkövetők száma olya nagyra rúg, hogy mindenkin a halálbüntetést végrehajtani ésszerűségi és hadszervezeti okokból nem lehet, akkor minden tízedik elkövetőt kell agyonlövés által kivégezni.

²⁹ Örnek minősítette a klasszikus őrszolgálatot, a járőr vagy egyéb mozgó őri feladatokat, a személyek, foglyok, anyagok védelmére, kíséretére rendelt személyeket, illetve mindazokat akik speciális őrzési utasítást kaptak.

fegyverhasználatra a menekülőkkal, erőszakos sértegetőkkel, gyanús és kielégítő választ nem adó egyénekkel, vagy elfogadó „körözött” személyekkel szemben. A bűncselekménynek büntetési és vétségi alakzata is van, utóbbi körébe tartoznak a tekintélyt enyhén sértő, vagy rendbontó magatartások, míg előbbibe a tetteg történő ellenállási módok. A büntetés az alakzattól, annak elkövetési módjától és eszköztől, illetve a minősítő körülményektől függően golyó általi halál, vagy meghatározott tartamú (büntett esetén három évtől tíz évig, vétség esetén egy héttől három hónapig terjedő) börtön.

Szökésként határozza meg a kódex mindazon magatartásokat, melyek elkövetője az alakulat önkényes elhagyását, vagy attól való önkényes távolmaradást azzal a céllal valósítja meg, hogy így végleg kivonja magát a szolgálati kötelezettségek alól. Ilyen szándékot a törvény altiszteknél, illetve azoknál alacsonyabb rendfokozatúaknál akkor tekint bizonyítottnak, ha a törvényben meghatározott esetek fennforognak, vagy azok ellenkezőjét, illetve fenn nem állását a terhelt nem tudja hitelt érdemlően bizonyítani. (Az állomány ezen részére tehát nem érvényesül a tisztek részben vonatkozásában megjelenő *in dubio pro reo* elve. A szabályozás alapján tehát nyilvánvaló, hogy a katona és katona közti rendfokozattól független jogegyenlőségről sem beszélhetünk.) A tisztekre vonatkozóan csak részben áll fenn az *in dubio pro reo* hiánya, hiszen számos enyhítő szabályt iktattak be velük szemben a követelményrendszerbe.³⁰

Az ítéletet meghatározza, hogy a szökés ellenséghez történt vagy sem, illetve, hogy a szökés során ellenállás miként valósult meg. Kötél általi halállal büntetendő az ellenséghez szökés, míg golyó általi halállal a szökés, ha súlyos sérülést okozó ellenállással párosul, illetve azt a harcos állomány tagja követi el a törvényben meghatározott módokon. A törvény azonban megfogalmaz a halálbüntetést kizáró körülményeket, ha annak kiszabását az elkövető nem érdemelte és például az elfogás önkéntes visszatérésnek, vagy polgári egyének általi letartóztatásnak tudható be. Ezen esetekre megfogalmazza a törvény, hogy egy évtől öt évig tejedő súlyos börtön, vagy börtön mikor szabható ki.

A szökés megítélésénél kulcsfontosságú, hogy a szökés során az elkövető milyen magatartást tanúsít, illetve milyen céllal követi el a szökést. A kiszabható büntetések mellett a kódex a szökés napjától elrendelhető kiegészítő rendelkezéseket tartalmaz, melyek célja a szökést elősegítő körülmények ellehetetlenítése. Ilyenek például a szökevény vagyonának zár alá vétele, a szökés előtti végrendelet érvénytelenítése, a szökevényt jogutódlás címén illető vagyon kiesés szabályai szerinti eltérítése, vagy épp az eltulajdonított kincstári vagyontétellel arányos kompenzáció.

Önálló bűncselekményként határozza meg a kódex a szökés előkészítésére való szövetkezést, melyre főként a szökés szabályozása irányadó a csoportos, eltervezett jelleg szerinti minősítő körülmények figyelembevételével. (Lásd: *a szökésreszövetkezés alakításáról*³¹)

Önkényes eltávozásról rendelkezik a kódex, amennyiben az elkövető alakulatát (vagy szolgálati helyét) szabályszerű engedély nélkül, legalább egy éjén át tartó időre elhagyja, vagy ahhoz nem tér vissza és a szolgálati kötelezettségek alóli végleges kivonást tagadja. Az önkényes eltávozást a kódex, ha más körülmény büntetési minősítést nem indokol, vétségként határozza meg és büntetéseit ennek megfelelően határozza meg.

Őrszolgálati kötelességsértést a kódex rendszerében nem csak a klasszikus értelemben vett örök, hanem mindazok a harcos állományúak megvalósíthatnak, akik valamely kincstári jószág, vagy elfogott egyén megőrzésére, szállítására lettek kirendelve. Az őrszolgálati kötelezettségek megszegésének eseteit a kódex részletekbe menően szabályozza, ideértve például:

- az őrhely elhagyását;
- az őrszolgálat ittas vagy ellátásra alkalmatlan módon történő megkezdését, véghezvitelét;
- az ór tekintélyének és tevékenységének védelmére való eszközök alkalmazásának elmulasztását;
- a kár vagy veszély elvárható elhárításának elmulasztását;
- az őrsváltás során tanúsított bűnös, megvetendő, méltatlan magatartásokat és mulasztásokat;
- a fogolyszökés gondatlan, szándékos elősegítését;
- a járőrben észlelt veszély vagy rendetlenség elhárításának elmulasztását;

³⁰ Ilyen például a tisztekre vonatkozó eltérő bizonyítottsági vélelmi szabályok rendszere, vagy az eltérő időmértékek meghatározása a tiszt szökevények körében. Addig ugyanis, amíg az altisztól lefelé lévő rangúakra nézve a törvény 185.§-a kilenc pontban határozza meg a bizonyítottsági vélelem okait, addig a tisztekre nézve a fogságba esett, vagy külföldre szabadságolt katonai vissza nem térését, külföldi letelepedését, külföldi katonai, vagy polgári szolgálatba állását, illetve belföldi szabadság esetén 2, külföldi szabadság esetén 4 hónapon túli vissza nem térést sorolja e körbe csupán. (Lásd: Oktbtk. 185., 186., 188. §)

³¹ Oktbtk. 216-229. §.

- vagy épp az őrpáncsnok által megvalósítandó oktatás és tájékoztatás elmulasztását.

Ezen magatartásokat a kódex a szolgálatra, hadrendre való fenyegetés mértéke szerint csoportosítja és párosítja meghatározott büntetési tételekkel bűncselekményi, vagy vétségi alakzatban, részletező szabályokkal nyomatékosítva az őrszolgálati tevékenység és a precíz ellátás fontosságát.

Gyávaság bűncselekményét valósítja meg, az a harcos állományú egyén, „aki a kül- vagy belellességgel szemben, saját biztonsága iránt való aggodalomból, nem oly fokú ellenállást fejt ki, mint amilyenre szolgálati köteleinél fogva köteles és képes, vagy aki a személyes veszélyt kötelességellenesen kikerülni törekszik, vagy bár csak szavak vagy jelek által is oly érzületet nyilvánít, amely a bátortalanságnak másokban való előidézésére alkalmas.”³²

A gyávaság egyes eseteinek tételezéseinél a kódex elsőként a parancsnoki gyávaság eseteit határozza meg és büntársként minősíti mindazon mellé- vagy alárendelt tisztet, akik a gyáva magatartásba beleegyeznek, belenyugszanak. A büntetés fő szabály szerint golyó általi halál, míg a büntársaknál a gyáva parancsnokhoz legközelebb állótól eltekintve börtön.

A gyávaság további estei között a meghatározott – akár kis létszámú – csapatok legénysége által parancs ellenében elkövetett gyávaság, a speciális fegyvernemi jellegű – például tüérek által megvalósított – gyávaság, illetve a harcos állományú egyének által elkövetett gyávaság jelenik meg. A büntetés ezeknél rendszerint golyó általi halál, míg a gyávaságot észlelő előjáró intézkedési mulasztásának büntetése hat hónaptól öt évig terjedő börtön. Az egyéni gyávaság enyhébb esetei legfeljebb öt évig terjedő börtönnel, tisztek esetében a börtönbüntetésen túl tisztségtől való megfosztással is büntethető.

A kódex gyávaságként határozza meg azon bátortalan nyilatkozatokat is, melyeket ostromlott vagy ellenség által körülzárt erősségekben, harcban álló hadihajón, vagy ellenséges körülmények között a bátortalan-ság terjedését idézheti elő. Ezen esetekben, ha a nyilatkozatot káros következmények követik, a büntetés azonnali felkoncolás (!), vagy rögtönbíraskodás, illetve az azt indokoló körülmények fenn nem állása esetén haditörvényszék által kiszabott golyó általi halál. A következmények be nem állta esetén a büntetés legfeljebb öt évig terjedő börtön. A bátortalan nyilatkozatok szabályozási rendszerére hivatkozva szabályozza a kódex a kedvezőtlen hadi hírek terjesztését, illetve a legsúlyosabban büntetendő cselekményként bármely magatartást, melynek motivációja az ellenséghez való átállás reménye, vagy az ellenség megsegítése.

A *fegyelem és rend háborítása* cím alatt a kódex egy meglehetősen átfogó, taxatív felsorolást ad mindazon magatartásokról, melyekkel a fennálló szabályok, illetve a kiadott parancsok megsértése valósul meg. Ilyenek büntetési alakzatban:

- a büntetés végrehajtása alá vetés elleni fellépés;
- a büntetés végrehajtására kirendelt személyek elleni erőszakos fellépés;
- a parancs, illetve engedély nélküli zsákmányolás;
- a védekezésre képtelen, sebesült, beteg ellenség megszegényítése, bántalmazása;
- az ellenség közelében az erősség vagy hajó szokatlan úton való elhagyása, különösen ha ezzel az erősség, vagy hajó ellenséges behatolás veszélyének van kitéve;
- a menetszlop, csapat, vagy különítmény nem szökési szándékú, a lakosok háborgatására irányuló engedély nélküli elhagyása;
- az őrszolgálaton kívül bármely szolgálatra rendeltség ellehetetlenítése megittasodás, vagy más hasonló oknál fogva.

E körben vétségi cselekményeket is felsorol a kódex, melyek átfogóan a szolgálat szabályszerű, felelősségteljes, a katonai tekintélynek és méltóságnak megfelelő ellátása ellen irányulnak.

A szolgálati szabályok mellőzéséről általában cím alatt mindazon cselekmények jelennek meg, melyek a fentiekben nem jelentek meg és nem merítik ki sem az öncsonkítás tényállási elemeit. Ezek a cselekmények mindazok, melyek a fentebb leírt szabálysértések súlyát nem érik el, vagy jellegükben azokkal nem azonosíthatók, de a harcképesség, fegyelem és rend elleni hatásaik miatt büntetni rendeltettek. Ezt a kódex a következőképp fogalmazza meg: „Azok a cselekmények vagy mulasztások, amelyek az ebben a részben eddig felsorolt törvényszegéseken kívül, a szolgálati szabályzattal, különös szabványokkal vagy az időről-időre kiadott rendeletekkel és parancsokkal ellenkeznek, katonai büntettek vagy katonai vétségek gyanánt büntetnek, ha az ilye cselekmény vagy mulasztás:

- I. a hadseregnek, egyik osztályának vagy valamely erősített helynek biztonságát veszélyezteti;
- II. a haderőt csorbítja;

³² Oktbtk. 243. §.

- III. a kül- vagy belveszély elhárítására vagy általában a szolgálat előmozdítására célzó intézkedésekkel ellenkezik;
- IV. az e célok egyikére vagy másikára szükséges eszközök hiányát vagy használhatatlanságát okozza; vagy
- V. ha általa a szolgálati hatalom áthágatik.”³³

A fenti pontok alá tartozó konkrét magatartásokat a kódex mintegy húsz szakaszon át részletezi, s e körben tünteti fel egyebek mellett:

- a szolgálati-, illetve hadititok megsértését;
- jelszó, vagy jelnév kiadását;
- a hamis vagy téves jelentések tételét;
- a védelmi intézkedések elmulasztását; a hadtudománnyal és hadvezetéssel ellentétes, vétkes parancsnoklás;
- az előljárói gondoskodás elmulasztása;
- a katonák magáncélra való feladatuktól történő elvonása;
- a sebesülés, betegség vagy más ok miatti szabadságolás utáni vissza nem térés;
- a parancsnoki mulasztások;
- a sürgős parancsok továbbításának elmaradása;
- a vezetői ellenőrzés elmulasztása, vagy hanyag teljesítése;
- az előljáró által elkövetett bántalmazás;
- az előljárók által törvényes ok nélkül elrendelt elzárás, fenyítés.

Ezen cselekmények szabályozása meglehetősen kazuisztikus és az alárendeltekkel szembeni garancia-rendszere több helyen hiányosságokat mutat, azonban jól érezhető, hogy azzal a szándékkal került megszövegezésre, hogy a korábbi visszaéléseknek gátat vessen és a hadrendet a lehető legteljesebb mértékig oltalmazza.

A kódex a fent ismertetett katonai bűncselekmények mellett szabályozza az *önconkítást* és sajátos jelleggel a *mások s különösen a kartársak becsülésére való igény elvesztését*, mely a szolgálatból kilépett katonák által idegen hatalom körében elkövetett cselekményeikre nézve határoz meg sajátos, utólagos jogkövetkezményeket.

3.AZ OSZTRÁK KÓDEX SZABÁLYAINAK ÁTFOGÓ JELLEMZÉSE ÉS TÖRTÉNETI UTÓÉLETE

A nyíltparancsral oktrojált osztrák katonai kódexről összességében elmondhatjuk, hogy szabályozási rendszere meglehetősen kazuisztikus, azonban mindemellett arra a törekvésre enged következtetni, hogy a katonai bűncselekményeket a lehető legszélesebb körben kívánta szabályozni, s egyúttal gátat akart vetni a korábban főként zsoldosvezérek által gyakorolt önkénynek, aminek azonban a büntetések súlyozása és sokrétűen meghatározott cselekmények kikapukat nyitottak a kódexben. Megállapítható, hogy a kódex bár nyilvánítja a *nullum crimen sine lege* elvét, azt több ponton áthágja, melyekre fentebb példálózó jelleggel fel is hívtuk a figyelmet.

Fontos kiemelni egyúttal, hogy a kódex büntetési rendszere meglehetősen idejétmúlt (lásd: felkoncolás, megtizedelés, gúzsba kötés, stb.) még a maga korához viszonyítva is. Ezzel összefüggésben a századforduló előtt nem sokkal Gulner Gyula így fogalmaz: „Az a katonai büntető törvénykönyv, t. ház, a mely, mint mondtam, 1855. július 1-én »Für das Kaiserthum Oesterreich« életbe lépett és azon eljárás, melynek gyökerei visszanyulnak 1768-i és a mely a legsúlyosabb intézkedéseket tartalmazza, talán már akkor is, midőn meghoztatott, anachronismus volt”.³⁴ Különösen fontos az a körülmény, hogy a kódex több helyen tartalmaz rögtönbíráskodási klauzulákat, illetve szélsőséges esetben különböző felhatalmazó rendelkezéseket, mint például a katonai ör löfegyverhasználatra jogosító szabálya, vagy a gyávaság egyes eseteinél a parancsnokok felkoncolással kapcsolatos jogosultsága. Ezen szabályok negatív képét pedig csak tovább erősíti az a tény, hogy 1912-ig a Mária Terézia korabeli eljárási szabályok útján érvényesültek az anyagi jog normái.

Nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy „jellegzetes szabályozása a törvénynek, hogy amíg a büntettek a Csemegi-kódex szerint általában csak úgynevezett »gonosz szándékkal« követhetők el, addig a kisebb súlyú, és főleg speciális katonai büntettek és vétségek elkövetése nem a fenti »gonosz szándék«, hanem egy-

³³ Oktbtk. 271. §.

³⁴ Az Országgyűlés Képviselőházi naplója 1891-1897, I. kötet, 148. o.

szerűen szándékos gondatlanságból vagy mulasztásból, sőt a gyávaság esetében még a lelkiállapot „el nem palástolása” révén is megvalósíthatók.”³⁵

A kódex fő jellemzője, hogy tekintélyelvű, szabályozását a túlzott szigor és a rend minden áron való védelme és kikényszerítése jellemzi, amiből több helyen a tisztekkal szembeni túlzó részrehajlás, illetve a légénységi állománnyal szembeni garanciák gyengesége is következik. Mindezt fokozza, hogy a súlyosító körülmények felsorolása nyitott a kódexben, míg „az enyhítő körülmények kizárólag taxatív felsorolásban szerepelnek.”³⁶ Elmondható ugyanakkor, hogy az alárendeltek védelmére hivatott szabályok önmagukban véve előrelépést jelentenek a korábbi önkényes állapotokhoz képest, valamint, hogy bizonyos esetekben már az előljárói tisztséggel járó többletkötelezettségeket is büntetőjogi relevanciával ruházták fel, bár a tisztek előjogai még így is kirívó védelemben részesültek, és kiskapuk kerültek létesítésre a parancsnoki hatalom erőteljes oltalma érdekében.

Az osztrák katonai büntetőjog – és benne közvetve az Oktbtk. – kritikusságát jelzi, hogy már a Kiegyezést követő évtizedekben is számos alkalommal merült fel a katonai büntetőjog újbóli kodifikációjának kérdése a Minisztertanács, valamint a Bécsi Udvar között. Már 1871-ben napirendre került a tág értelemben vett katonai büntetőjog kérdése a Minisztertanácsban, mikor július 24-én Bittó István igazságügyi miniszter felolvasta a közös hadügyminisztériumhoz intézni szándékozott átiratát a katonai büntető eljárás módosításával kapcsolatban. A tervezetben Horváth Boldizsár korábbi igazságügyért felelős miniszter álláspontjára hivatkozva jelezte, hogy a bírói tanácsokra nézve fontos volna, hogy az első fokon eljárásba vont bíró, a felsőbb fórumok eljárásában részt ne vehessen.³⁷ Az egyeztetés a konstruktív javaslatok ellenére azonban nem vitt eredményre. A katonai eljárás, illetve az igazságszolgáltatási szervezet kérdése még többször felmerült a Minisztertanácsban, így az 1875.³⁸, az 1880³⁹., az 1881.⁴⁰ évben is.

A főként eljárási vonatkozású Minisztertanácsi egyeztetésekkel párhuzamban azonban a Magyar Országgyűlésben jelen volt az anyagi jog kérdése is, hiszen előbb a magyar büntetőtörvénykönyv tárgyalásakor merült fel annak kiterjesztése köztörvényes bűncselekmények vonatkozásában a katonai egyénekre, majd a csendőrségi törvény megvitatásakor merült fel a csendőrök kivétele a katonai büntető törvények hatálya alól.

Maga az Oktbtk. ezeket követően a századfordulótól kezdve jelentős hiányosságokkal és kritikákkal kellett, hogy szembenézzen, melyeknek fő forrása az esetek többségében nem kizárólag a kiegyezést követő alkotmányos helyzet, illetve az önálló szabályozást kívánó nemzeti érzület volt. Ezt támasztják alá mások mellett Gulner Gyula képviselőházi interpellációja Bialovszkurszky Géza és társai ügyében⁴¹, vagy épp

³⁵ KARDOS i.m. 2003. 93. o.

³⁶ KARDOS i.m. 2003. 96. o.

³⁷ MOL – Minisztertanácsi Jegyzőkönyvek 1871.07.24. 33. ülés, 5. pont.

³⁸ A Minisztertanács 1875.06.18-i 41. ülésének 6. pontjában került feltüntetésre, hogy az igazságügyi miniszter – Perczel Béla – vállalja számos egyéb törvénytervezet, például a később megalkotásra is került polgári büntető törvénykönyv, előkészítése mellett a katonai bíróságok hatásköréről szóló törvény tervezetének megalkotását. MOL – Minisztertanácsi Jegyzőkönyvek, 1875.06.18. 41. ülés, 6. pont.

³⁹ A Minisztertanács 1880.02.20-i 9. ülésének 11. pontjában feltüntetésre került, hogy a Minisztertanács elfogadta az igazságügyi miniszter előterjesztését a katonai bíróságok hatáskörére nézve és felhatalmazta őt a közös hadügyminiszternek való továbbításra. MOL – Minisztertanácsi Jegyzőkönyvek, 1880.02.20. 9. ülés, 11. pont.

⁴⁰ A Minisztertanács 1881.07.03-i 33. ülésének jegyzőkönyvében a 17. pont arról tanúskodik, hogy a közös hadügyminisztérium és a magyar Igazságügyminisztérium – s vele a Minisztertanács – között komoly ellentétek feszültek a katonai jogi és igazságszolgáltatási kodifikáció irányait és megoldásait tekintve. A katonai bírósági szervezetről szóló törvényjavaslat vonatkozásában a jegyzőkönyv rögzíti, hogy az igazságügy miniszter – Pauler Tivadar – ragaszkodik korábbi álláspontjához, mely a közös hadügyminisztériuméval nem egyezik. A jegyzőkönyv rögzíti, hogy a Minisztertanács – Paulerrel egyetértve - fenntartja korábbi álláspontját. MOL – Minisztertanácsi Jegyzőkönyvek, 1881.07.03. 33. ülés, 17. pont.

⁴¹ Lásd például az 1892. március 12-én szombaton tartott képviselőházi ülés naplóját, melyekben Gulner Gyula a Magyar Hírlap 1892. március 10-i számára hivatkozva ismerteti Bialovszkurszky Géza hadapród hadnagy és társai ügyét, melynek lényege abban ragadható meg, hogy fent nevezett alakulatának századosa ismeretlen célból adott ki függelmi karakterű utasítást az alakulat egy másik katonájának a Bialovszkurszkyval történő kapcsolatok megszakítására, melyet az nem hajtott végre, hanem ismertetett a fent nevezettel. Bialovszkurszky ezután két hadnagy bevonásával kért közvetve magyarázatot a századostól és hívta fel az ügy lovagias elintézésére, melyre válaszul a százados a tiszthelyettest és segítőit függelemsértés miatt feljelentette. A bíróság ezt követően a vizsgálatot lefolytatta és az 1855. évi kódex szabályainak megfelelően a vádlottakat lefokozta és egyenként három évi börtönre ítélte. (Lásd: Képviselőházi napló 1891-1897, I. kötet, 147-149. o.)

Finkey Ferenc talán legszélesebb körben citált mondatai⁴², illetőleg Bonts Gyula azon a reform szükségességét hirdető munkájában lejegyzett gondolata, miszerint „hogy azonban a törvényhozás a közel múlt évtizedben a katonai büntető igazságszolgáltatás intézményét újjá alkotni elmulasztotta, megbocsáthatatlan mulasztást képez.”⁴³ Ezen kritikák mellett azonban célszerűnek tartjuk megidézni a korabeli szaksajtó egyik meghatározó lapját a Magyar Themist, melyben 1878-ban több cikk is megjelent a témakörben, így például egy rémhírre alapuló írás is sürgette már egy új katonai büntetőkódex megalkotását⁴⁴, valamint két az eljárással kapcsolatos kritikai hangvételű közlemény is megjelent.⁴⁵

Ezen kritikák és a történelmi események kényszerítő hatása ellenére hazai jogfejlődésünkben csak késve, 1930-ban, történt meg az önálló nemzeti kodifikáció, melyre, osztva a korabeli gondolkodók, így ifj. Szabó Sándor, Cziáky Ferenc, Pap Kálmán, Finkey Ferenc, Fabinyi Gusztáv, vagy Bonts Gyula véleményét, már a Kiegészést követően szükség lett volna, de legkésőbb a katonai bünvádi eljárás 1912-es megújításával egy időben.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. BONTS GYULA: A katonai büntető törvénykönyv és eljárás revisiójának kérdéshez, Magyar Jogászegyleti Értekezések VII. kötet 9. füzet, Budapest, 1891.
2. CZIÁKY FERENC: A magyar katonai büntető és fegyelmi jog ezeréves története, Dunántúl Könyvkiadó és Nyomda, Pécs, 1924.
3. FARKAS GYÖNGYI: A Hadtörténelmi Levéltár katonai igazságügyi szerveinek, iratainak repertórium 1802-1991., Paktum Nyomdaipari Társaság, Budapest 2003.
4. FINKEY FERENC: A magyar anyagi büntetőjog jelen állapota, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1923.
5. HAUSNER GÁBOR: Bethlen Gábor erdélyi fejedelem hadi edictuma, Hadtörténelmi közlemények 2001. 2-3. szám. <http://epa.oszk.hu/00000/00018/00017/09hausner.htm> 2011.10.06.
6. HAUZINGER ZOLTÁN: A magyar katonai büntető igazságszolgáltatás története, Jogtudományi Közöny, 2007/6. sz. 263-276. o.
7. HONVÉDELMI MINISTERIUM: A katonai büntetőtörvénykönyv fordítása, Légrády Testvérek, Budapest, 1878.
8. KARDOS SÁNDOR: A magyar katonai büntetőjog múltja és jelene, PhD értekezés, Debrecen, 2003. <http://www.debreceniitelotabla.hu/doc/bunteto/Kardos/MagyarKatonaiBuntetojog.pdf> 2010.02.14.
9. Magyar Themis, a Magyar Jogászegyesülés Napilapja, 1878. október 24-i szám.
10. ÖRY GÁBOR: A magyar katonai igazságszolgáltatás szervezete és működése 1848-49-ben, Hadtörténelmi Közlemények 1998. 1. szám, <http://epa.oszk.hu/00000/00018/00004/pdf/03ory.pdf> 2011.10.06.
11. RÁKÓCZY ROZÁLIA: Regulamentum Militare, 1699, Hadtörténelmi Közlemények, 1997. 2. szám <http://epa.oszk.hu/00000/00018/00001/pdf/forraskozlem.pdf> 2011.09.13.
12. CSATSKÓ IMRE: Az 1852-ki május 27-ki Austriai Birodalmi Büntető Törvény magyarázata, Giebel Armin Bizománya, Pest, 1853.
13. MOL – Minisztertanácsi Jegyzőkönyvek 1871.07.24. 33. ülés.
14. MOL – Minisztertanácsi Jegyzőkönyvek, 1875.06.18. 41. ülés.
15. MOL – Minisztertanácsi Jegyzőkönyvek, 1880.02.20. 9. ülés.
16. MOL – Minisztertanácsi Jegyzőkönyvek, 1881.07.03. 33. ülés.

⁴² „Sajnos a magyar katonai Btk. még mindig nincs készen, dacára annak, hogy ma már az 1855-iki osztrák katonai büntető törvény fenntartása igazán szégyenfeltja az oly véres áldozatok árán elért nemzeti önállóságunknak.” – FINKEY FERENC: A magyar anyagi büntetőjog jelen állapota, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1923. 16. o.

⁴³ BONTS GYULA i.m. 1891. 317. o.

⁴⁴ Tekintettel arra, hogy a cikk szerint az a hír terjedt az országban, hogy a Boszniába bevonuló haderő egyik ezredében lázadás miatt a legsúlyosabb büntetést, az 1855. évi kódex rendszerében meghatározott megtizedelést alkalmazták, melyről a cikk ugyan közli, hogy rémhír, mégis felhívja a figyelmet a polgári büntető kódex „testvéreként” a katonai büntetőtörvény megalkotásának szükségességére. Lásd: Magyar Themis, a Magyar Jogászegyesülés Napilapja, 1878. augusztus 29.

⁴⁵ Lásd: Magyar Themis, a Magyar Jogászegyesülés Napilapja, 1878. október 24.